

ታህሳስ 25 ቀን 2003ዓ.ም

ዳኞች፡- ተገኔ ጌታነህ

ሓጎስ ወልዱ

ተሻገር ገ/ሥላሴ

አልማው ወሌ

ዓሊ መሐመድ

አመልካች ፡- አበበ አበጋዝ ቀረበ

ተጠሪ ፡- ወ/ሮ ጥሩነሽ ተክሌ ቀረበች

መዝገቡን መርምረን የሚከተለውን ፍርድ ሰጥተናል፡፡

ፍ ር ድ

በዚህ መዝገብ ለቀረበው የሰበር አቤቱታ መነሻ የሆነው ጉዳይ ቀደም ሲል በቤት ላይ ተደርጎ የነበረው የሽያጭ ውል እንዲፈርስ በተወሰነው መሠረት ቤቱን ያስረክቡኝ፤ የአሁኑ አመልካችም ቤቱን ይዞ ስለሚገኝ እስኪያስረክብኝ ድረስ ኪራይ እንዲከፍለኝ ይወሰንልኝ በማለት ተጠሪ በአሁኑ አመልካች እና ሃይሉ ታደሰ በተባለ ግለሰብ ላይ ያቀረበችውን ክስ የሚመለከት ነው። ክሱ የቀረበው ለፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት ሲሆን፤ ፍ/ቤቱም የተከሳሾቹን መልስ ካየ እና ክርክሩን ከሰማ በኋላ በወቅቱ 1ኛ ተከሳሽ የነበረው የአሁኑ አመልካች ለክርክሩ መነሻ የሆነውን ቤት ለቆ ለተጠሪ እንዲያስረክብ፤ በውሉ መፍረስ ምክንያት ለደረሰበት ጉዳት 2ኛ ተከሳሽ የነበረውን ሃይሉ ታደሰን ከሶ የመጠየቅ መብት አለው በማለት ወስኖአል። በሌላ በኩል ደግሞ አመልካች ውሳኔውን በመቃወም ለፌዴራል ከፍተኛው ፍ/ቤት ይግባኝ በማቅረቡ ክርክሩ በድጋሚ ተሰምቶአል። ፍ/ቤቱም ቀደም ሲል ተሰጠ የተባለው ውሳኔ የስር ከሳሽ ቤቱን እንድትረከብ የሚያስችላት አይደለም የሚል ምክንያት በመስጠት በፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት የተሰጠውን ውሳኔ ሽሮአል። ከዚህ በኋላም ተጠሪ ለፌዴራል ጠ/ፍ/ቤት ይግባኝ በማቅረብ በዚህ ደረጃም ክርክሩ የተሰማ ሲሆን፤ በመጨረሻም ፍ/ቤቱ በፌዴራል ከፍተኛ ፍ/ቤት የተሰጠውን ውሳኔ ሽሮአል። የሰበር አቤቱታው የቀረበው በዚህ ላይ ነው።

እኛም አመልካች የካቲት 3 ቀን 2001ዓ.ም በዓፈው ማመልከቻ ያቀረበውን አቤቱታ መሠረት በማድረግ ተጠሪን አስቀርቦን ክርክሩን ሰምተናል። አቤቱታው በሰበር ችሎት እንዲታይ የተወሰነው የፌዴራል ጠ/ፍ/ቤት የሰጠው ውሳኔ ከክርክሩ አነሳስ እና ቀደም ሲል ተሰጥቶ ነበር ከተባለው ውሳኔ አንፃር ሲታይ ያለው አግባብነት ሊመረመር ይገባል በመባሉ ነው። በዚህ መሠረትም ግራ ቀኝ ወገኖች ያሰሙትን ክርክር አቤቱታ ከቀረበበት ውሳኔ እና ከሕጉ ጋር በማገናዘብ መርምረናል።

ከሥር ጀምሮ የተደረገውን ክርክር እና በየደረጃው የተሰጡትን ውሳኔዎች ይዘት በዝርዝር ተመልክተናል። ከዚህም በቅድሚያ መገንዘብ የቻልነው ተጠሪ በ2ኛ ተከላሽነት ተመዝግቦ የነበረው ሃይሉ ታደሰ የተባለው ሰው ሚስት እንደሆነች እና ለክርክሩ መነሻ የሆነው ቤት ከኔ ፈቃድ ውጭ ነው የተሸጠውና የሽያጭ ውሉ እንዲፈረስ ይወሰኛል። በማለት ተጠሪ ባልዋን ጨምሮ መክሰስዋን ነው። ይህን የመሰለውን ክስ የቀረበለት የፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤትም ክርክሩን ከሰማ በኋላ፣ ውሉ በፍ/ብ/ሕግ ቁ. 1723 የተመለከተውን መስፈርት አያሟላም፤ በሕግ ፊት የፀና አይደለም የሚሉትን ምክንያቶች በመስጠት ክሱ የክስ ምክንያት የለውም የሚል ውሳኔ እንደሰጠም ተመልክተናል። ተጠሪ ቤቱን ልረከብ፤ ኪራይም ይክፈለኝ በማለት አዲስ ክስ የመሠረተውም ከዚህ በኋላ ነው።

እንደምንመለከተው በአመልካች እና በተጠሪ ባለቤት መካከል የተደረገው የቤት ሽያጭ ውል ይፍረስልኝ በማለት ተጠሪ ክስ ብትመሠርትም ክስዋ የክስ ምክንያት የለውም በሚል ትዕዛዝ ነው የተዘጋው። ከዚህም መገንዘብ የሚቻለው ለክሱ መነሻ የሆነው ውል ሊፈረስ የሚገባው ነው ወይም አይደለም? በሚለው የሥረ ነገር ጭብጥ ላይ ክርክር ተደርጎ ውሳኔ አለመስጠቱን ነው። በእርግጥ ቀደም ሲል ቀርቦ በነበረው ክስ ውሉ ፈራሽ ነው በማለት ተወስኖ የነበረ ቢሆንም በአሁኑ አመልካች ይግባኝ ባይነት ጉዳዩ ለፌዴራል ከፍተኛ ፍ/ቤት ቀርቦ ክርክር ከተካሄደበት በኋላ ተሸር ክርክሩ እንደገና ተሰምቶ ይወሰን ዘንድ ለፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት ተመልሶአል። ከዚህ በኋላም ነው የፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት ክሱ የክስ ምክንያት የለውም በማለት ክሱን ሳይስተናግድ መዘገቡን የዘጋው። በዚህ ላይም ማንኛውም ተከራካሪ ወገን ይግባኝ አላለም።

ቀደም ሲል እንዳየነው የፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት እና የፌዴራል ጠ/ፍ/ቤት የክስ ምክንያት የለም በማለት የተሰጠው ትዕዛዝ ከጅምሩ የቤት ሽያጭ ውል የለም እንደማለት ነው በሚል እሳቤ ነው አመልካች ቤቱን ለተጠሪ ያስረክብ በማለት የወሰነት። የፌዴራል ከፍተኛ ፍ/ቤት ግን የክስ ምክንያት የለም በመባሉ ተጠሪ ቤቱን ልትረከብ ችላለች ማለት አይቻልም የሚል አስተሳሰብ ነው የያዘው። በእርግጥ የፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት የተጠሪን የውል ይፍረስልኝ ክስ የክስ ምክንያት የለውም ለማለት የሰጠው ምክንያት ውሉ በፍ/ብ/ሕግ ቁ. 1723 የተመለከተውን መስፈርት /ፎርም/ ያላሟላ እና ከጅምሩ ውል ሳይኖር የውል ይፍረስ ክስ ሊቀርብ አይችልም የሚል ስለመሆኑ ከውሳኔው ይዘት ተገንዝበናል። የፌዴራል ጠ/ፍ/ቤትም ይህን አካሄድ በመከተሉ ነው በአመልካች እና በተጠሪ ባለቤት መካከል የተደረገው የቤት ሽያጭ ውል ፈራሽ ሊሆን የሚገባው ነው ወይም አይፈረስም? በሚለው የሥር ነገር ጭብጥ ላይ ክርክር ሳይሰማ ተጠሪ ቤቱን ትረከብ ዘንድ የወሰነው።

ለፍ/ቤት የቀረበ የፍትሐብሔር ክስ የክስ ምክንያት አለው ወይስ የለውም? ክሱ የቀረበለት ፍ/ቤት በጉዳዩ ላይ የዳኝነት ሥልጣን አለው ወይስ የለውም? የሚሉት ጥያቄዎች መልስ የሚያገኙት ወይም የሚወሰኑት ፍ/ቤቱ ወደ ክሱ ሥረ ነገር ከመግባቱ በፊት ነው። ይህንንም የሚያደርገው ፍ/ቤት በራሱ አነሳሽነት እንደሆነ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 33/2/ እና 231/1/ ከተቀመጡት ድንጋጌዎች መገንዘብ ይቻላል። እዚህ ላይ ልብ ሊባል የሚገባው ዋነኛው ጉዳይ ከተጠቀሱት ድንጋጌዎች አግባብ የክስ መዘገብ ሲዘጋ ወይም ክስ አይስተናገድም ሲባል ፍ/ቤቱ በጉዳዩ ሥረ ነገር ላይ ጭብጥ ይዞ በማከራከር ያልወሰነ መሆኑን ነው። ይህ ሁኔታ ከያዘነው ጉዳይ ጋር አገናዝቦ ስንመለከተው በአመልካች እና በተጠሪ ባለቤት መካከል የተደረገው የቤት ሽያጭ ውል ይፈረሳል ወይስ አይፈረስም? የሚለው ነጥብ የክሱ ሥረ ነገር ጭብጥ ነው። ይህ የሥረ ነገር ጭብጥ በየትኛውም ደረጃ በተደረገው ክርክር ተይዞ በተከራካሪዎች መካከል ንጥጥር አልተደረገበትም።

በመሆኑም ምንም የተደረገ ውል የለም የሚለው የፌዴራል ጠ/ፍ/ቤት መደምደሚያ የሕግ መሠረት የሌለው ነው። ተደጋግሞ እንደተገለጸው የቤት ሽያጭ ውል ስለመኖሩ አሳክራከረም። ለዚህም ነው ተጠሪ የውል ይፍረስልኝ ክስ የመሠረተኛው። "የግዴታዎች መቅረት" በሚለው በፍትሐብደር ሕጉ አራተኛ መጽሐፍ አንቀጽ 12 በምዕራፍ 3 ሥር" ውሎችን ስለመሰረዘና ስለማፍረስ" የሚል ክፍል አለ። በዚህ ክፍል ሥር ከተቀመጡት ድንጋጌዎች አንዱ በሆነው በቁ.1808/2/ እንደተመለከተው ውሎ የተደረገበት ጉዳይ ወይም ምክንያት ከሕግ ውጭ ነው ወይም ለሕሊና ተቃራኒ ነው ወይም ለውሎ አጻጻፍ የተደነገገውን ፎርም አልጠበቀም የሚል መከራከሪያ /ምክንያት/ ያለው ተዋዋይ ወይም ማንኛውም ጥቅም ያለው ሰው ውሎ እንዲሰረዝ ለመጠየቅ ይችላል።

ወደያዝነው ጉዳይ ስንመለስ ተጠሪ ውሎ መፍረስ አለበት የሚል እምነት ስላላት የውል ይፍረስ ክስ መስርታለች። ውሎ የሚፈርስበት የሕግና የፍሬ ነገር ምክንያት አለ ወይስ የለም የሚለው የሥረ ነገር ክርክር በዝርዝር የሚታየው ክስ በቀረበለት ፍ/ቤት እንደሆነም ግልጽ ነው። በእርግጥም ውሎ የሕጉን ፎርም አልጠበቀም የሚል ክርክር የሚነሳ ቢሆን የሚታየው ከፍ ሲል ከጠቀሰነው ድንጋጌ አንጻር ነው። በዚህ አግባብ ውሎ ፈራሽ ነው ካልተባለ ደግሞ ተጠሪ በቀጥታ ቤቱን ትረክብ ዘንድ መወሰን የሚቻልበት አካሄድ የለም። በሌላ በኩል ደግሞ ተጠሪ ቤቱ ተሽጦአል መባሉን በመቋወም ክስ እስከ መሠረተች ድረስ ክርክሩ እስከመጨረሻው ድረስ ተኪዶ ሳይታይ ከወዲሁ ልትሰናበት አይገባም። ነገሩን አጠቃለን ስንመለከተው የሥር ፍ/ቤቶች ወደ ድምዳሜ የደረሱት ክርክሩ መመራት ባለበት አግባብ ሳይመሩ ተገቢም ጭብጥ ሳይዙ ነው ለማለት ችለናል። ይህ ደግሞ ከሕጉ አተገባበር አንጻር ሲታይ መሠረታዊ ስህተት ነው። ስለዚህም ተከታዩን ወስነናል።

ው ሳ ኔ

1. የፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት በመ.ቁ 01887 መጋቢት 20 ቀን 96ዓ.ም የሰጠው ውሳኔ፣ የፌዴራል ክፍተኛ ፍ/ቤት በመ.ቁ 31308 ሐምሌ 22 ቀን 2000ዓ.ም የሰጠው ውሳኔ እና የፌዴራል ጠ/ፍ/ቤት በመ.ቁ 40132 ጥር 4 ቀን 2001ዓ.ም የሰጠው ውሳኔ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 348/1/ መሠረት ተሸረዋል።
2. የፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት ክርክሩን በተከፈተው መዝገብ እንዲቀጥል በማድረግ በቅድሚያ ለተጠሪ የክስ መነሻ የሆነው ውል ይፈርሳል ወይስ አይፈርስም? የሚለውን ጭብጥ በመያዝ፣ ግራ ቀኝ ወገኖች በዚህ ረገድ የሚያቀርቡትን የሕግና የፍሬ ነገር ክርክር ከሰማ በኋላ ተገቢውን ውሳኔ ይሰጥ ዘንድ ጉዳዩ ይመለስለት ብለናል።
3. ግራ ቀኝ ወገኖች ወጪና ኪሳራ ይቻቻሉ። መዝገቡ ተዘግቶአል። ይመለስ።

የማይነበብ የአምስት ጻኞች ፊርማ አለበት።

ሰ/በ